

ELS REPTES DE L'EDUCACIÓ A CATALUNYA ANUARI 2022

DOSSIER DE PREMSA

Els reptes de l'educació a Catalunya. Anuari 2022

1 de desembre de 2022

Les reformes educatives només són viables i sostenibles si promouen el benestar i la implicació del professorat amb els recursos i suports necessaris

- + 15 autores, amb les aportacions de més de 100 expertes i professionals de l'educació, aborden 11 reptes per guanyar en equitat educativa i aporten propostes concretes i possibles de millora.**
- + Per aconseguir l'equitat i la justícia en el sistema educatiu calen reformes que tinguin en compte la veu i el benestar dels docents, les condicions en què exerceixen la seva professió i el seu desenvolupament professional.**
- + Un finançament que garanteixi que els centres educatius, especialment els que tenen més alumnat vulnerable, disposen dels recursos que necessiten (un finançament per fórmula) permetria millorar les condicions d'escolarització i, per tant, el benestar educatiu de professorat i alumnat.**
- + La reducció efectiva de la segregació escolar permetrà redistribuir la complexitat i afavorir així una atenció inclusiva de la diversitat en el conjunt del sistema.**
- + Tots els Decrets i Plans del Departament d'Educació, han d'incloure els recursos econòmics, de personal (docents, especialistes, gestió), de formació i acompanyament necessaris per al seu desplegament. Això no ha succeït ni en el Decret d'Inclusió on han faltat recursos i planificació; tampoc en el PMOE on ha faltat l'acompanyament als centres educatius; ni tampoc en el desplegament del nou currículum competencial, precipitat i sense temps per a la reflexió.**

- +** La política d'estabilització de plantilles ha d'orientar-se a crear i consolidar equips a l'interior dels centres educatius. Els professionals no docents (educadors socials, vetlladores, orientadores, etc.) que treballen als centres han d'incorporar-se com a membres de ple dret als claustres.
- +** Els centres que atenen població més desavantatjada han de tenir garantit un suport administratiu per a la gestió de la complexitat. El Departament ha de simplificar els processos de gestió dels centres i eliminar tràmits innecessaris amb la finalitat que els equips directius i docents tinguin més temps per dedicar-se als reptes educatius.
- +** Per tal d'atraure i retenir el professorat que necessiten els centres més desavantatjats, cal apostar per mesures de suport a l'estabilització de plantilles en aquestes escoles, així com sistemes d'incentius per a la formació o promoció professional en aquests centres.

Reptes principals del sistema educatiu i propostes de millora

Fa anys que diagnostiquem el sistema educatiu, els seus punts forts i punts febles, tractant d'identificar els grans reptes i àmbits de millora. El debat al voltant dels efectes de la pandèmia en l'educació i les oportunitats educatives d'infants i adolescents ha permès tornar a posar sobre la taula alguns d'aquests diagnòstics i assignatures pendent.

L'Anuari 2022: Els reptes de l'educació a Catalunya parteix de que **cap reforma és viable, creïble i sostenible si no pren en consideració les condicions materials i subjectives en les que s'ha d'implementar**. Per aquest motiu, és fonamental atendre les condicions en les quals el professorat i els centres desenvolupen la seva acció: les polítiques educatives estan dissenyades perquè es puguin implementar? Compta el professorat i els centres educatius amb els acompanyaments, el temps, l'espai i la formació necessaris per a dur-les endavant?

Quines apostes cal que faci la política educativa per posar el benestar docent i l'equitat al centre?

Una política educativa compromesa amb el combat de les desigualtats i la millora educativa **ha de posar inexorablement la cura al centre del discurs i de l'acció**. Igual com l'èxit d'una proposta pedagògica a l'aula depèn de la capacitat de centres i docents d'atendre a les situacions d'aprenentatge i allò que fa sentir per l'alumnat, l'èxit d'un pla o d'una política de l'Administració dependrà de si el seu disseny i implementació tenen en compte les motivacions i condicions de treball del professorat. Per tant, per aconseguir l'equitat i la justícia en el sistema calen reformes que tinguin en compte la veu dels i les docents, les condicions en què exerceixen la seva professió i el seu desenvolupament professional.

Per unes millors condicions d'escolarització als centres educatius

- **Finançar els centres educatius d'acord amb una fórmula basada en criteris d'equitat, que permeti a tots els centres disposar dels recursos que necessiten i, en particular, als centres de més complexitat de majors dotacions docents, no docents i de gestió.** D'aquesta manera, els centres milloren les seves condicions d'ensenyament-aprenentatge i alhora la seva gestió, desenvolupen els seus projectes educatius i incrementen el sentiment de pertinença d'alumnes i docents.
- Una aposta ferma contra la segregació escolar, que permeti equilibrar la composició social dels centres educatius, per equiparar les condicions en les que el professorat exerceix la seva tasca docent. És a dir, **redistribuir la complexitat per afavorir l'atenció inclusiva de la diversitat en el conjunt del sistema.**

- **Actualitzar el Decret de Concerts perquè també l'escola concertada assumeix l'obligatorietat de compliment dels criteris de programació.**
Actualment, l'aplicació de mesures de reducció de ràtio i supressió de grups a l'escola concertada és opcional i és fruit d'una negociació entre les patronals o els centres i l'Administració.

Unes normatives educatives i una organització escolar racional i amb recursos

- **Tot els Decrets i Plans del Departament d'Educació, han d'incloure els recursos econòmics, de personal (docents, especialistes, gestió), de formació i acompanyament necessaris** per al seu desplegament, i que aquest desplegament es planifica de forma realista en el territori i en termes de calendari. Això no ha succeït ni en el Decret d'Inclusió on han faltat recursos i planificació; tampoc en el PMOE on ha faltat l'acompanyament als centres educatius; ni tampoc en el desplegament del nou Currículum competencial, precipitat i sense temps per a la reflexió.
- **Els centres que atenen població més desavantajada han de tenir garantit un suport administratiu per a la gestió de la complexitat.** Pel conjunt del sistema, el Departament ha de **simplificar els processos de gestió dels centres i eliminar tràmits innecessaris** amb la finalitat que els equips directius i docents tinguin **més temps per dedicar-se als reptes educatius**
- **La reducció d'una hora lectiva als docents implementada el curs 2022-2023 ha de destinar-se a la reflexió, l'avaluació, la coordinació, l'intercanvi i la indagació.** Malgrat la inconveniència que aquest canvi es produeixi a mig curs, és una oportunitat per revisar els temps escolars a l'interior dels centres educatius. Aquest ús del temps és especialment necessari en centres complexos per coordinar-se amb l'entorn, destinar temps a l'atenció a les famílies, planificar accions de reforç, millorar les tutories individuals, etc. Qualsevol nova mesura de reducció del temps lectiu hauria de prioritzar-se en els centres que acullen alumnat més vulnerable i, per tant, on es fa més urgent disposar de temps de planificació i millora de les accions d'atenció a la diversitat.

Claustres estables i cohesionats, docents i centres que es relacionen i creixen

- La política d'**estabilització de plantilles ha d'orientar-se a crear i consolidar equips** a l'interior dels centres educatius, afermar els seus projectes educatius, així com el sentiment de pertinença al centre. Aquesta política hauria de prioritzar-se en els centres de major complexitat.
- Cal una política de gestió i assignació de personal que ampliï i diversifiqui els perfils presents als centres amb l'objectiu de facilitar l'educació inclusiva. Els **professionals no docents** (educadors/es socials, vetlladores, orientadores, etc.)

que treballen als centres educatius **han d'incorporar-se com a membres de ple dret als claustres educatius.**

- En el marc del futur Pla de Recerca del Departament d'Educació, cal formalitzar i **estabilitzar espais i pràctiques de cooperació entre centres educatius, centres de recerca i administració educativa** basats en la cultura de la indagació continua i compartida. La participació en aquests espais de cooperació ha de poder acreditar-se i servir al desenvolupament de la carrera professional.

Condicions per al desenvolupament professional dels docents, per refermar la seva confiança i benestar amb la professió

És necessari que el professorat disposi d'autèntiques oportunitats per créixer professionalment, ja des de l'inici de la seva carrera. Amb formació, suport, acompanyament, mentoria. És així com podrà enfortir la seva identitat com a docent i el seu benestar amb la professió.

- **Posar en marxa el Pla d'inducció a la docència, que permet als futurs docents disposar d'un període de formació pràctica en centres reconeguts per l'administració.** Aquesta formació, que contempla la mentoria per part de professorat experimentat com a metodologia clau, enriqueix el futur professional del i la docent en les seves dimensions competencials, personals i socials. El disseny del sistema d'accés i el seguiment acadèmic del període d'inducció hauria de ser compartit entre universitats formadores de docents i administració educativa.
- **Els centres de major complexitat han d'esdevenir espais de desenvolupament de referència** en iniciatives d'innovació, xarxes d'aprenentatge i programes d'inducció a la docència i formació permanent, comptant amb els recursos docents, de suport i econòmics necessaris per poder-ho ser amb garanties. L'objectiu és que esdevinguin un pol d'atracció del professorat novell i en actiu, acompanyat dels recursos necessaris per fer-ho possible.
- **El Pla de formació permanent del professorat** ha de prioritzar els continguts basats en les **necessitats dels equips educatius dels centres** i que, per tant, tinguin sentit en base a contextos particulars i situacions específiques. Ara mateix el gruix de l'oferta és de caràcter individual, sense connexió amb les necessitats de millora del centre. Per fer-ho possible, cal que el Pla de formació formalitzi **mecanismes àgils per recollir les necessitats formatives dels centres** i ofereixi **formacions ajustades** a aquestes necessitats. Son especialment valuosos els espais formatius entre iguals (xarxa de centres i docents) on es comparteixen problemes i solucions.

El professorat com a agent actiu en les decisions de centre i en les reformes educatives

Cal garantir que els i les docents no siguin mers executors de polítiques educatives pensades i dissenyades per altres, han de ser agents actius de la millora educativa.

- Per part dels equips directius d'escoles i instituts, cal crear les condicions efectives perquè els i les **docents puguin participar activament en la presa de decisions que afecten al funcionament del centre, en el pla pedagògic i organitzatiu**. Els claustres han de poder debatre sobre els perfils docents que s'han d'incorporar al centre i sobre els programes i projectes a desenvolupar.
- El Departament ha de comptar amb **espais de participació del professorat en moments claus dels processos de disseny, implementació i avaluació de plans** i programes educatius. Aquests espais haurien de tenir una articulació arreu del territori.

■ Tot i que el sector educatiu sigui majoritàriament femení, les dones acostumen a ser minoria en els espais de reflexió i expertesa. Per trencar amb aquesta anomalia, tots els capítols d'aquest Anuari han estat elaborats per dones: mestres, directores, educadores, psicopedagogues i professores universitàries.

Benestar docent + 11 palanques per avançar en equitat

Problemàtiques com les desigualtats educatives, la segregació escolar o l'abandonament, o bé la necessitat de més finançament educatiu i millor distribuït entre els centres, de més i millor orientació a l'alumnat o una política d'oportunitats educatives al llarg i ample de la vida, es troben entre els **gran temes a incloure dins d'una agenda de política educativa preocupada per l'equitat i la igualtat d'oportunitats**.

A dia d'avui, però, necessitem fer un pas més enllà. Necessitem identificar, dins de cadascun d'aquests reptes, aquells punts crítics l'abordatge dels quals ens pot permetre fer un salt de qualitat en la millora de l'educació. L'*Anuari 2022: Els reptes de l'Educació a Catalunya*, de la mà de la seva directora, **Aina Tarabini**, fa aquest exercici de concreció.

Ja no parlem de la importància de l'**orientació educativa**, sinó de com treballar les expectatives dins l'orientació, i més enllà d'insistir en la necessitat d'una política per als **centres vulnerables** s'examina com atraure-hi i retenir-hi el professorat que necessiten. Dins del repte global de les **transicions a l'educació postobligatòria**, es fa un focus els centres de noves oportunitats i en **com fer de l'FP un espai d'oportunitats i professionalització**; o parlem de la **programació de l'oferta escolar** com a instrument de lluita contra la segregació escolar, però també de la necessitat de superar tota forma de segregació dins dels centres. I, al costat d'aquests temes, altres focus d'interès com ara els requeriments de l'educació inclusiva a casa nostra o el paper dels instituts en la promoció de la salut i la prevenció de pràctiques de risc.

Considerant la **premissa que tota palanca de transformació educativa necessitarà comptar amb el benestar i la implicació del professorat** per fer-se realitat, l'*Anuari 2022* identifica **11 palanques que poden tenir un fort efecte multiplicador sobre el conjunt del sistema**, principalment en clau d'equitat. Cadascun d'aquests àmbits s'aborda en un capítol on, a banda de la descripció del sentit i l'abast del repte, s'ofereixen propostes específiques, tangibles i possibles, per fer realitat els objectius de millora plantejats en cada cas.

1. Enfortir els equips docents dels centres d'alta complexitat: capacitat, estabilitat i suports

Els centres més desfavorits acostumen a tenir unes plantilles docents menys estables i un perfil de professorat amb menys experiència que els centres no complexos. Aquest problema d'estratificació docent té un impacte en les oportunitats educatives de l'alumnat escolaritzat en centres de major desavantatge ja que hi ha molta evidència de l'efecte del perfil del professorat en els aprenentatges i els resultats educatius del conjunt de l'alumnat. A Catalunya, més enllà d'una (insuficient) política de discriminació

positiva i de la dotació de majors nivells d'autonomia en la configuració de les plantilles, pràcticament no s'ha avançat en el disseny de mecanismes que abordin els reptes específics d'aquests centres en l'àmbit dels recursos humans.

- **Prioritzar les mesures de suport a l'estabilització de plantilles en centres de major complexitat.** Caldria blindar normativament i reforçar opcions assajades en els darrers anys i que s'han mostrat exitoses com la priorització de la continuïtat en el centre en els criteris de nomenament de professorat.
- **Fer dels centres de major complexitat espais formatius i de desenvolupament professional de referència:** iniciatives d'innovació, xarxes d'aprenentatge i programes d'inducció a la docència i formació permanent. L'objectiu és que esdevinguin un pol d'atracció del professorat novell i en actiu.
- **Un sistema robust de recollida de dades i monitoratge de la professió docent a Catalunya.** Actualment, el sistema educatiu català no disposa de mecanismes de recollida i tractament de dades que permetin elaborar un diagnòstic acurat sobre la distribució de la població docent i sobre la capacitat d'atracció i retenció del professorat per part dels centres educatius. Aquest fet impedeix detectar (i per tant, corregir) possibles desequilibris, i esdevé un obstacle a l'hora de dissenyar polítiques de professorat sensibles a les especificitats del context.

2. Programar l'oferta educativa del conjunt de centres sostinguts amb fons públics prioritzant la lluita contra la segregació escolar

Actualment un 40% alumnes de l'alumnat de primària i un 32% del d'ESO hauria de canviar de centre perquè s'assolís una distribució equilibrada de l'alumnat estranger al conjunt de la xarxa escolar catalana. L'elevada segregació escolar que persisteix a una part important dels municipis catalans limita greument les oportunitats educatives de nens, nenes i joves i impedeix la cohesió social.

Un dels àmbits d'actuació amb més potencialitat d'impacte i que, no obstant això, no ha rebut l'atenció que es mereix, és el de la programació de l'oferta escolar als nivells inicials. A través d'aquest instrument s'estableix la ràtio per aula, la proporció de places ordinàries i de reserva per a necessitats educatives i específiques per unitat i el nombre de grups que s'ofereixen a cada escola. Una bona programació escolar permet evitar situacions ineficients i injustes de sobreoferta o d'existència de places vacants, una problemàtica que actualment es concentra en els centres públics de màxima complexitat i en la xarxa concertada.

Propostes destacades

- **Actualitzar el Decret de Concerts perquè també l'escola concertada assumeix l'obligatorietat de compliment dels criteris de programació.** Actualment, l'aplicació de mesures de reducció de ràtio i supressió de grups a l'escola concertada és opcional i és fruit d'una negociació entre les patronals o els centres i l'Administració.
- En la preinscripció escolar, i d'acord amb el previst en el Decret d'admissions (11/2021), **establir als centres educatius ràtios per grup diferenciades, definides per protegir les escoles més segregades i permetre una millor distribució de l'alumnat.** Per exemple, es poden establir ràtios limitades en els centres de menys complexitat per deixar marge a l'assignació de matrícula viva.

3. Desplegar amb recursos i lideratge el Decret d'escola inclusiva per acabar amb la segregació de l'alumnat amb dificultat

El "nou" Decret d'educació inclusiva, de 2017, fa una aposta clara per escolaritzar el màxim d'estudiants a l'escola ordinària amb el suport de diferents tipus de mesures segons quines siguin les necessitats d'aprenentatge de cada alumne. D'acord amb els professionals de l'educació, però, la insuficiència de recursos addicionals i d'atenció intensiva i la manca de preparació per a l'inclusivitat entre el professorat ordinari limiten un desplegament amb garanties del Decret.

Propostes destacades

- **Comprometre un increment pressupostari per a l'educació inclusiva en els termes en què es deriven de la Comissió d'estudi sobre escola inclusiva** actualment en marxa al Parlament de Catalunya. Abans que acabi el curs escolar 2022-2023, la Comissió haurà d'emetre un informe sobre l'estat de la qüestió i elevar propostes al Govern.
- **Incrementar significativament en dos anys el nombre de dotacions de SIEI (suports intensius per a l'escolarització inclusiva) i dels EAP (equips d'atenció psicopedagògica) a disposició dels centres.** Actualment, al conjunt de Catalunya la ràtio d'alumnes NESE A per professional de l'EAP és d'aproximadament 35 alumnes (primària i secundària). Caldria reduir aquesta **ràtio a 20**, arreu del territori. D'igual forma, **reduir a 5 la ràtio d'alumnes NESE A per dotació del SIEI** als centres educatius (actualment es troba en 10).

4. L'educació inclusiva a la pràctica: el rol i la formació del professorat

L'educació inclusiva no és només quelcom que pertoca al professorat i als recursos especialistes. Per a **fer realitat l'educació inclusiva al conjunt dels centres educatius és necessari que el conjunt del cos docent assumeixi la perspectiva i disposi de competències de gestió inclusiva de les diversitats**. A banda de la necessitat de dispositius addicionals (diversificació curricular, aules d'acollida, suport i reforç) i intensius (SIEI, UECs), la inclusivitat es juga sobretot en el dia a dia de les aules i en les mesures universals (agrupaments flexibles, treball per projectes, etc.). El desplegament del Decret d'inclusió requerirà de docents preparats per acollir i treballar la diversitat a l'aula: això vol dir capacitats, però també amb els suports materials i la confiança per desplegar estratègies efectives. Tal i com reconeixen els professionals de l'educació, davant l'alumnat "més divers" sovint es troben desvalguts, amb manca de competències sobre com actuar-hi, i de suport per part de l'Administració.

Propostes destacades

- Els programes de formació inicial han d'incorporar mòduls formatius i experiències participatives (grups de reflexió i treball, recerques col·laboratives...) al voltant de perspectives com la **pràctica reflexiva** o el **Culturally Responsive Teaching** dins dels programes de la formació inicial.
- Capacitar en un termini de 5 anys el personal docent en actiu, i especialment els equips directius, en gestió inclusiva de la diversitat incloent-la en els plans de formació permanent. Desenvolupar el reconeixement de **perfils professionals específics**.

5. Apostar per una FP d'alta qualitat i professionalitzadora capaç d'atraure i retenir l'alumnat en risc d'Abandonament Escolar Prematur

Les preinscripcions dels CFGM per al curs 2022-2023 van créixer un 23% respecte el curs anterior i un 17% en el cas dels CFGS. El nombre de persones preinscrites que no van obtenir plaça va ser de 12.611 als CFGM i de 13.794 als CFGS, forçant al Departament a crear-ne de noves. Al costat d'aquest increment en la demanda i en l'accés a l'FP, hem observat també els darrers anys una disminució relativa de la taxa global d'abandonament educatiu prematur, del 19% l'any 2019 al 14,8% l'any 2021. Cal aprofitar el bon moment que viu l'FP i l'aposta per la modernització i flexibilització del sistema que fa la nova Llei de l'FP, per garantir que aquesta assoleix els seus objectius de professionalització i de preparació i motivació per a la continuïtat formativa.

Propostes destacades

- **Establir una reserva de places per a l'alumnat NESE B (per raons socioeconòmiques) en l'accés als CFGM**, per garantir que aquest alumnat no es queda sense plaça en la seva primera opció en l'accés als CFGM, amb independència de quina sigui la seva via d'accés i rendiment acadèmic a l'ESO.
- **Incrementar el nombre de professorat especialista (professionals en actiu) en els cicles formatius**, com a via per afavorir la capacitat professionalitzadora d'aquests estudis. Per fer-ho, caldria **flexibilitzar els requisits** que actualment regeixen la provisió de places docents a sistema públic de l'FP inicial, que són els que actualment defineix la borsa general de professorat del Departament.

6. Sostenir els centres de Noves Oportunitats com un recurs estratègic per reconduir les trajectòries educatives de l'alumnat que ha abandonat

A Catalunya són set les entitats que formen part de la xarxa de Centres de Noves Oportunitats, i ofereixen diversos recursos de reforç i diversificació, retorn escolar, FPI i Programes d'aprenentatge en lloc de treball. Existeixen també altres iniciatives com els Programes de Noves Oportunitats (Departament d'Educació), l'Escola de Noves Oportunitats (Ajuntament de Barcelona) o el Programa Noves Oportunitats Educatives (Diputació de Barcelona).

La recerca internacional indica que els recursos de segona oportunitat tenen un impacte positiu en la represa dels estudis i en la inserció laboral, gràcies als seus components de personalització, orientació, treball acadèmic i connexió amb el món laboral. I tanmateix aquests centres i escoles no disposen a casa nostra d'un reconeixement institucional i una dotació pressupostària que els permeti operar de forma estable.

Propostes destacades

- **El Departament d'Educació ha de reconèixer i acreditar oficialment els centres i escoles de noves oportunitats**, així com les formacions que s'hi ofereixen, i les figures professionals que les imparteixen, garantint aspectes com la transició entre les E2O i l'educació formal o la validació de les pràctiques que ofereixen en les empreses del territori.
- **Establir la fórmula dels contractes-programa** per garantir l'estabilitat pressupostària dels centres i escoles de noves oportunitats i la continuïtat de les seves formacions d'acord amb uns objectius consensuats de millora de l'equitat.

7. Promoció de la salut i prevenció de conductes de risc: objectius d'equitat dels centres de secundària

Els centres de secundària poden desenvolupar una funció determinant en la promoció de la salut (hàbits saludables, benestar emocional o perspectiva crítica respecte als diferents estils de vida) i en la prevenció de conductes de risc (consum d'alcohol i d'altres substàncies, addiccions comportamentals, embarassos no desitjats o infeccions de transmissió sexual). Aquesta funció és fonamental per anivellar les oportunitats de benestar i progrés educatiu del conjunt alumnes de l'alumnat.

La realitat, però, és encara lluny d'aquesta situació, i l'habitual és que els instituts afrontin la promoció de la salut de manera marginal dins el currículum (sovint de manera puntual en hores de tutoria) i per mitjà de xerrades esporàdiques dutes a terme per professionals de fora del centre.

Propostes destacades

- Reconèixer els **centres de secundària com a agents essencials de la Xarxa de Salut Comunitària a cada municipi**. Això implicarà l'establiment de marcs comuns d'intervenció comunitària als instituts de secundària que garanteixi que tots els actors, cadascun des del seu rol, actuen de forma alineada i segueixen una estratègia compartida.
- **Estendre al conjunt de centres d'educació secundària el programa "Salut i Escola"** un programa transversal de cooperació entre el Departament de Salut i el Departament d'Educació, com a iniciativa central del Conveni marc en l'àmbit de la promoció de la salut, la prevenció de conductes de risc i d'atenció precoç per als problemes relacionats amb la salut mental, la salut afectiva i sexual, el consum de drogues, alcohol i tabac.

8. Orientar en les expectatives formatives i professionals de l'alumnat: un antídote contra l'abandonament educatiu

Les expectatives que es formen els i les joves sobre les seves opcions formatives i professionals expliquen els seus resultats educatius i les seves decisions un cop acabada l'ESO. Els joves procedents de famílies amb menys recursos econòmics i culturals, per manca d'informació i orientació, es formen expectatives sovint esbiaixades sobre allò que els pot deparar el seu futur formatiu i professional. Una bona orientació, personalitzada, sostinguda en el temps i basada en persones clau de referència pot contribuir a allargar les trajectòries i oportunitats educatives d'aquests joves. A dia d'avui, però, els i les joves reben als centres una orientació excessivament puntual i dispersa, poc significativa i sense seguiment personalitzat.

Propostes destacades

- Que tots els **centres de secundària** comptin amb:
 - Un **pla estratègic d'orientació que treballi l'orientació de manera transversal en el currículum**, que permeti incorporar activitats d'orientació durant les hores lectives de cada assignatura al llarg dels diferents cursos d'ESO, promovent la connexió amb l'entorn i antics alumnes, presentant un ventall de realitats sobre diferents trajectòries formatives i professionals reeixides.
 - **'Plans individualitzats d'orientació educativa'** des del primer cicle de l'educació secundària obligatòria fins al segon curs de la postobligatòria, de suport socioemocional i acompanyament a la transició educativa. Els plans s'han d'ajustar a les necessitats, interessos i capacitats dels i les joves, i comptar amb els recursos suficients per al seu desplegament i sostenibilitat.

9. Fer realitat l'educació digital, sense escletxes entre alumnes i centres

No n'hi ha prou amb disposar d'ordinadors i connectivitat per garantir que infants i joves adquireixin els coneixements necessaris per estudiar, treballar i viure en un món digital, ni tampoc perquè desenvolupin la capacitat crítica sobre les tecnologies i el seu rol en la societat. El nivell socioeconòmic de l'alumnat condiciona fortament els aprenentatges digitals, amb l'alumnat més afavorit fent usos més creatius, avançats i educatius de les eines digitals que l'alumnat amb menys recursos socials i culturals. Si des de l'administració educativa no es despleguen accions deliberades per reduir aquesta escletxa, els processos de digitalització de l'educació seguiran intensificant les desigualtats entre alumnes i centres.

Propostes destacades

- **Recolzar les xarxes de docents com espais d'aprenentatge de pràctiques i usos avançats.** Cal promoure des dels serveis territorials o a nivell local, **espais d'intercanvi d'experiències i suport mutu entre el professorat**, virtuals o presencials, dotats de recursos i de suport administratiu. Existeixen exemples exitosos, com els «Meetup de l'ScratchEd» (virtual), de trobades mensuals i informals entre docents, educadors i formadors per intercanviar idees, experiències, resoldre dubtes, etc., sobre com aplicar el programari de codi obert Scratch a l'aula.
- **Prioritzar els centres d'alta complexitat en la implementació d'experiències escolars de disseny i creació de i amb tecnologies.** Aquests programes s'han d'acompanyar de formacions sobre codificació i programació, producció audiovisual, etc per estendre entre aquest alumnat usos avançats dels instruments digitals i els seus llenguatges.

10. No hi ha aprenentatge sense gust, motivació i involucració de l'alumnat

Per tal que una proposta pedagògica funcioni dins l'aula i fomenti l'aprenentatge del conjunt de l'alumnat és necessari que aquest s'hi trobi involucrat i motivat. Alhora, la recerca ha demostrat que un dels principals antidòts contra l'abandonament és el gust i la motivació per aprendre. La "motivació òptima" és un equilibri entre, d'una banda, el gust immediat per la tasca, i de l'altra, el fet de trobar-li un sentit de futur i confiar en la capacitat d'un mateix per assolir-la amb èxit. Posar-ho en pràctica, tenint en compte la diversitat de l'alumnat en quan a condicionaments familiars i socials, aptituds i actituds, requereix dels docents el desenvolupament de capacitats personals (empatia, gestió de les emocions, comunicatives...) i un treball en equip, ben coordinat i coherent.

Propostes destacades

- Els aprenentatges han de ser **contextualitzats** en base a la seva rellevància personal, social i global. Resulten especialment interessants els projectes orientats a resoldre problemes de la comunitat de l'alumnat, tipus **Aprenentatge Servei**, com ara fomentar mesures d'estalvi energètic a la seva escola, analitzar les preferències d'oci dels seus homòlegs o augmentar la donació de sang al seu barri.
- Pel que fa al **desplegament curricular**, **reduir la quantitat de continguts** per ampliar la profunditat del seu abordatge i fer-ho amb varietat de suports i bastides que tinguin en compte les dificultats principals de l'alumnat i la seva diversitat.

11. Acompanyar els centres en l'eradicació de pràctiques d'agrupament homogeni de l'alumnat i adoptar estratègies efectives d'atenció a la diversitat

Tota la recerca evidencia que separar de forma estable els i les alumnes en funció del seu rendiment acadèmic perjudica els assoliments d'aquells concentrats en els grups inferiors, sense que millorin els resultats de l'alumnat dels grups superiors. Aquesta pràctica és encara molt present, sobretot a l'educació secundària. La falta de suport i acompanyament als docents en el desplegament d'estratègies d'atenció a la diversitat és una de les raons de la pervivència d'aquestes pràctiques.

Altres formes d'agrupament, més flexibles, i de caràcter inclusiu, incrementen les oportunitats educatives del conjunt de l'alumnat: grups heterogenis amb codocència, grups homogenis però temporals i flexibles (amb grups de reforç de ràtio reduïda), agrupacions per projectes dins de l'aula, etc. L'eradicació de les agrupacions estables i la seva substitució per modalitats d'agrupament més flexibles que aprofitin l'heterogeneïtat dels grups és un requisit indispensable perquè la desegregació escolar es tradueixi en una millora dels aprenentatges.

Propostes destacades

- Garantir que la **inspecció educativa** disposi de dades sobre les pràctiques d'agrupament dels centres educatius i **limiti l'ús de grups de nivell en favor de models inclusius i flexibles d'atenció a la diversitat**
- **Garantir un repartiment equitatiu dels recursos docents i no docents** (suport lingüístic, acompanyament socioecomocional, orientació) entre els centres educatius per tal d'equiparar les seves condicions d'atenció a la diversitat. L'objectiu és que tots els centres tinguin els recursos i les capacitats necessàries per desenvolupar estratègies alternatives als grups de nivell estables com ara agrupacions flexibles, co-docència i personalització. Aquest repartiment es podria operar d'acord amb un model de “finançament per fórmula”.

AUTORES

Directora:

Aina Tarabini. Professora i investigadora de Sociologia de l'Educació del GEPS- UAB.

aina.tarabini@uab.cat

Autores (per ordre alfabètic):

Montserrat Blanes. Directora de l'Institut Bonanova FP Sanitària de Barcelona.

mblanes@psmar.cat

Queralt Capsada-Munsech. Professora i investigadora de Sociologia de l'Educació a la University of Glasgow. *queralt.capsada-munsech@glasgow.ac.uk*

Marta Casas. Antropòloga i professora a l'Institut Antoni Pous i Argila de Manlleu.

mcasa26@xtec.cat

Digna Couso. Professora del Departament de Didàctica de la Matemàtica i les Ciències Experimentals de la UAB. *digna.couso@uab.cat*

Marta Curran. Professora i investigadora de Sociologia de l'Educació de la UCM i el GEPS-UAB.

mcurran@ucm.es

Clara Fontdevila. Investigadora en política educativa de la Universitat Autònoma de Barcelona i la University of Glasgow. *clara.fontdevila@uab.cat*

Judith Jacovkis Halperin. Professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la UB. *judith.jacovkis@ub.edu*

Paula Lozano. Professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la UB.

paulalozanomulet@gmail.com

Raquel Miño. Professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la UB.

rmino@ub.edu

Laia Narciso. Professora al Departament d'Antropologia Social i Cultural de la UAB.

laia.narciso@uab.cat

Neus Sanmartí. Professora emèrita del Departament de Didàctica de la Matemàtica i les Ciències Experimentals de la UAB. *neus.sanmarti@uab.cat*

María Seguro. Cap de projectes a la Fundació Bofill, especialitzada en segregació escolar.

mseguro@fbofill.cat

Eulàlia Sot. Psicòloga a la Subdirecció General d'Addiccions de l'Agència de Salut Pública de Catalunya. *eulalia.sot@gencat.cat*

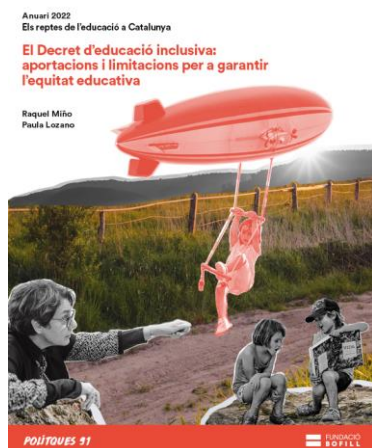
Núria Vallès-Peris. Investigadora a l'Intelligent Data Science and Artificial Research Center de la UPC i al Barcelona Science and Technology Studies Group de la UAB. *nuria.valles@uab.cat*

Coordinació tècnica:

Miquel Àngel Alegre. Cap de projecte de la Fundació Bofill. *malegre@fbofill.cat*

Annex: fitxes dels capítols (per ordre d'aparició en la publicació)

1. El Decret d'educació inclusiva: aportacions i limitacions per a garantir l'equitat educativa

Raquel Miño. Professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la UB.

rmino@ub.edu

Paula Lozano. Professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la UB.

paulalozanomulet@gmail.com

Garantir la inclusió educativa sembla un dret bàsic de tot l'alumnat escolaritzat en el sistema educatiu català, tal com plasma el darrer decret d'educació inclusiva (150/2017). Certament, aquest ha contribuït discursivament a un canvi de mirada sobre la diversitat i l'aprenentatge. Ara bé, en aquest capítol plantegem **fins a quin punt el desplegament del decret ha comportat que es compleixi el principi d'educació inclusiva, entès com la dotació d'oportunitats educatives a tot l'alumnat en igualtat de condicions.**

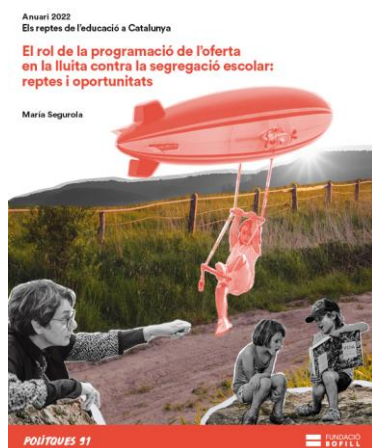
A partir de les veus de professionals de l'educació que estan experimentant l'aplicació del decret d'inclusió en la quotidianitat de les seves aules, identifiquem les aportacions, però també les dificultats i les limitacions del mateix. Entre elles, plantegem les dificultats que troben als centres públics en acompanyar les famílies i l'alumnat més vulnerable en les condicions actuals; les controvèrsies de crear itineraris educatius i d'aprenentatge; i la necessitat d'oferir un altre tipus de formació al professorat.

Mesures:

- Elaborar mecanismes d'avaluació de la implementació del decret d'educació inclusiva a partir de l'escolta activa dels professionals de l'educació dels centres que configuren el sistema educatiu.
- Enfortir la xarxa de professionals, institucions i recursos educatius que es vol desplegar a partir del decret, sumant els recursos econòmics necessaris i creant figures de professionals que es dediquin a la coordinació entre escoles i serveis socials; entre institucions educatives i altres entitats; entre escola primària i secundària i entre Departaments.
- Incloure a l'equip de professionals de tots els centres públics d'educació primària i secundària un/a expert/a d'educació especial que alhora treballi a l'EAP i que disposi d'un contracte a jornada completa per dedicar-se a un únic centre i coordinar-se amb la resta de professionals de l'EAP de zona.

- Millorar els programes de formació inicial i continuada dels professionals de l'educació, fomentant formacions entre iguals i intercanvis d'experiències entre institucions educatives.
- Ampliar el ventall d'oportunitats educatives a l'ESO, afavorint activitats més connectades amb les realitats i les necessitats de l'alumnat.
- Augmentar les hores del professorat destinades a la coordinació docent amb altres professionals i a establir vincles amb alumnat i famílies.

2. El rol de la programació de l'oferta en la lluita contra la segregació escolar: reptes i oportunitats

María Seguro. Cap de projectes a la Fundació Bofill, especialitzada en segregació escolar. mseguro@fbofill.cat

La segregació escolar és un dels principals problemes de Catalunya i encara no està resolt. En un context de creixement de les desigualtats com l'actual, assegurar que l'escola sigui un lloc on persones de diferents contextos socials es facin amics és fonamental. El fet que nens i nenes veïnes no vagin juntes a l'escola comporta greuges tant pels infants en situació de vulnerabilitat, que queden privats de moltes oportunitats educatives, com pels infants més benestants, que creixen aliens al món on viuen. La segregació escolar configura doncs els pilars d'una societat fragmentada i desigual.

La segregació escolar no és però un mal inevitable, es construeix amb la inacció institucional i amb mesures que l'afavoreixen. En aquest sentit, en els últims anys Catalunya ha impulsat importants avenços normatius i de consens per la reducció del problema, com la signatura del Pacte contra la Segregació Escolar o l'aprovació d'un nou decret d'admissions. Aquests passos estableixen el punt de partida per un desplegament de polítiques contra la segregació escolar ampli i rotund. Cal ara aprofitar al màxim aquests instruments i desplegar accions concretes i contundent.

Hi múltiples enfocaments des dels quals entendre i abordar aquesta problemàtica, però el present capítol se centrarà de manera monogràfica en un de molt concret: **la programació de l'oferta educativa a P3**, un dels àmbits amb més incidència respecte de la distribució de l'alumnat i sobre el qual s'han aplicat menys polítiques fins ara.

La caiguda demogràfica que experimenta Catalunya urgeix la presa de decisions, especialment considerant que tendència no revertirà en els propers anys. La reducció del nombre d'alumnes s'ha d'acompanyar amb mesures d'ajust i distribució equilibrada. En cas contrari, l'actual sobreoferta de places a la preinscripció creixerà, i amb ella els desequilibris en la distribució de l'alumnat i l'ús ineficient dels recursos en l'educació.

El Departament d'Educació ha de pal·liar els efectes de la sobreoferta als municipis, barris o centres on la reducció de l'alumnat tingui més efecte, però també utilitzar aquest àmbit per equilibrar la composició de tots els centres sota una mirada estratègica. Per això, cal elaborar un pla a llarg termini per evitar que aquestes decisions es prenguin de manera aïllada o precipitada, que registrin i calendaritzin els canvis normatius per poder governar la programació de tota la xarxa escolar i que prevegi mesures per a aquells centres infrademanats i complexificats.

Algunes de les mesures més urgents i necessàries dins d'aquesta planificació a mig i llarg termini són:

- a) Garantir que l'oferta places que cobreix les necessitats d'escolarització de cada zona, fomenta l'escolarització de proximitat i preveu places oferta pública a tots els territoris.
- b) S'han d'establir unes ràtios òptimes, màximes i mínimes, per grup en la preinscripció per a P3 i 1r d'ESO que garanteixin la bona atenció de l'alumnat, la gestió de l'aula i la personalització de l'aprenentatge, i evitin la sobreocupació de les aules, però que no suposin un nombre d'alumnat per grup excessivament baix que signifiqui un desaprofitament dels recursos. Així mateix, la planificació del nombre de places ha de tenir en compte les necessitats d'escolarització durant la matrícula viva, que s'ha de distribuir de manera equilibrada.
- c) Aplicar ràtios asimètriques per centre educatiu en funció de les necessitats d'escolarització, tant a les places ordinàries com a les places per alumnat amb necessitats educatives. Aquesta oferta asimètrica ha de servir per afavorir la barreja social de l'alumnat a la preinscripció, de manera que aquells centres complexificats han de tenir una reserva de places més baixa que la resta de centres del seu entorn.
- d) El Departament d'Educació ha de garantir el compliment de mesures específiques per protegir els centres complexificats, com el tancament de les places vacants després de la preinscripció de manera general per evitar l'assignació d'alumnat vulnerable de matrícula viva al llarg del curs.
- e) Aprovar urgentment un nou decret de concerts educatius que determini la programació conjunta de l'oferta entre tots els centres finançats amb fons públics. Les mesures de programació equilibrada i ajustada al padró s'han d'aplicar en el conjunt de la xarxa escolar. L'aplicació de mesures de reducció de ràtio i supressió de grups a l'escola concertada és opcional i és fruit d'una negociació entre les patronals o els centres i l'Administració. El fet que l'aplicació de mesures sigui opcional per a bona part dels centres finançats amb fons públics, posa en risc la seva efectivitat i evita l'aplicació d'actuacions més contundents.
- f) Creació de zones educatives heterogènies per compensar la segregació residencial que han de servir per barrejar l'alumnat.
- g) L'Administració ha de monitoritzar a temps real les tendències de concentració i complexificació dels centres educatius per implementar mesures extraordinàries de manera àgil abans que la situació s'agreugi. D'entre elles: la dotació de recursos, el reforçament dels projectes educatius per millorar les condicions d'aprenentatge i l'aplicació de mesures de protecció extraordinàries des de les Comissions de Garanties.

El fet que nens i nenes visquin a un mateix municipi però no tinguin espais de trobada comporta riscos importants tant per les seves oportunitats i com pel futur de la societat.

Catalunya ha viscut importants avenços normatius i de consens en la lluita contra la segregació escolar en els últims anys. La signatura del Pacte contra la Segregació en 2019 i l'aprovació de noves normes com el Decret d'Admissió (2021) estableixen les bases per implementar mesures rotundes contra el

problema. No obstant això, encara hi ha molt camí per recórrer en aquest sentit i molts centres tenen encara una composició social diferent a la dels seus barris.

Un dels àmbits amb més impacte sobre el problema i sobre el que menys mesures dessegregadores s'han aplicat és la programació de l'oferta educativa.

3. El repte de l'FP: entre la continuïtat d'estudis i la necessitat de professionalització.

Montserrat Blanes. Directora de l'Institut Bonanova FP Sanitària de Barcelona. mblanes@psmar.cat

La Formació professional a Catalunya es troba en un bon moment pel que fa a la percepció ciutadana de la seva qualitat i comença a guanyar força com una opció clara de futur. L'interès per l'FP ha crescut en els darrers cursos i ha augmentat clarament la demanda de places.

El teixit empresarial necessita més persones graduades en FP, més perfils tècnics que aportin valor i donin resposta a les necessitats dels diversos sectors. Al mateix temps tenim un Abandonament escolar prematur (AEP) que ens situa a la cua dels països de la OCDE.

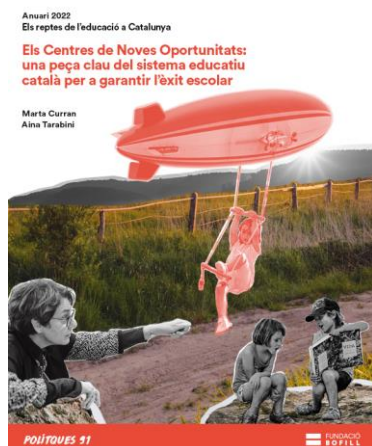
A Catalunya s'ha optat per prioritzar l'alumnat de 4rt d'ESO en la preinscripció i matrícula dels cicles formatius de grau mitjà (CFGM) com una mesura per fomentar la continuïtat d'estudis d'aquest col·lectiu i reduir l'AEP.

Com ha de ser l'FP que doni resposta a aquest doble repte de continuïtat d'estudis i de necessitat de professionalització? És possible aquesta doble funció?

Mesures:

1. Cal arribar a un consens de tots els agents implicats sobre els objectius i finalitats de l'FP, especialment pel que fa als CFGM.
2. La integració efectiva del sistema amb tot el desplegament que això comporta.
3. Promoure l'orientació des de diverses vessants amb accions de recorregut, clares i efectives.
4. Reforçar els equips dels centres d'FP i promoure lideratges que impactin en el seu desenvolupament. Coordinació amb les empreses i definició de les característiques del seu rol formador.
5. Definir el centre del present i del futur i dotar-lo dels recursos necessaris per afrontar els reptes.
6. Promoure l'evolució dels currículums atenent la realitat dels sectors professionals i metodologies d'ensenyament aprenentatge que fomentin i reconguin el protagonisme de l'alumnat.

4. Els centres de Noves Oportunitats: una peça clau del sistema educatiu català per a garantir l'èxit escolar

Marta Curran, Professora i Investigadora de Sociologia de l'Educació, UCM i GEPS (UAB). mcurran@ucm.es

Aina Tarabini, Professora i Investigadora de Sociologia de l'Educació GEPS- UAB
Aina.tarabini@uab.cat

Els Centres de Noves Oportunitats (CNO) sorgeixen com a resposta a un dels principals problemes del sistema educatiu català: l'Abandonament Escolar Prematur, que encara afecta un 14,8 % de joves 18 a 24 anys. L'objectiu dels CNO és fomentar el retorn al sistema educatiu dels i les joves que n'han estat exclosos, tot millorant les seves oportunitats d'incorporació al mercat laboral. Els trets distintius que defineixen els CNO són: la personalització dels processos educatius, la flexibilitat dels itineraris formatius i l'ètica de la cura (Meo i Tarabini, 2019; Tarabini, 2018).

Tot i l'important paper que juguen els CNO per a garantir l'èxit educatiu de tots els i les joves, la seva situació institucional és encara molt precària i el seu encaix dins el conjunt del sistema educatiu encara està poc clar; no sempre poden donar continuïtat als seus programes formatius, les seves plantilles tendeixen a ser precàries i les seves formacions no sempre reben certificacions oficials. En aquest context, és imprescindible avançar en la definició i concreció dels CNO com una peça clau del sistema de Formació i Qualificació Professional i, per això, plantegem les següents mesures d'acció:

1.- Planificació: dimensionar el conjunt d'actors i programes que s'ofereixen al territori català, ampliar l'oferta de recursos de noves oportunitats apostant per un model integral de CNO, planificar a mig i llarg termini i reforçar la idea de la circularitat i flexibilitat en la planificació de les trajectòries educatives dels i les joves

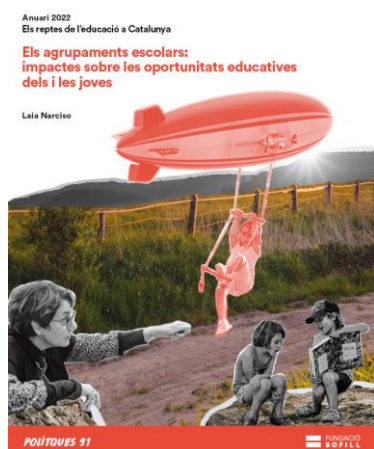
2.- Governança: promoure esquemes integrats de noves oportunitats educatives a escala local des d'una perspectiva de la corresponsabilitat, reforçar els canals de diàleg entre els centres de noves oportunitats i les administracions educatives públiques, establir sistemes de coordinació estables entre els diferents agents educatius de la formació reglada i els CNO, consolidar els vincles de la comunitat i la indústria local, ampliar les sinèrgies entre els CNO, les universitats i els centres de recerca

3.- Reconeixement i finançament: garantir la certificació oficial de totes les formacions que ofereixen els CNO, apostar pel models de centres integrats de noves oportunitats, establir partides pressupostàries específiques que assegurin la sostenibilitat econòmica dels CNO; explorar fórmules de concertació de serveis educatius i contractes-programa per garantir l'estabilitat pressupostària dels CNO i ampliar les beques i ajudes de caire social

4.- Funcionament: vetllar perquè els requeriments administratius siguin coherents amb els principis pedagògics dels CNO, promoure l'autonomia i l'estabilitat dels CNO de cara a poder mantenir l'esperit del seu model pedagògic.

5.- Població diana i avaluació: Millorar els sistemes de detecció, atracció i permanència de la població destinatària dels CNO, Reforçar els mecanismes d'atenció i seguiment de les persones joves que es beneficien dels CNO, implementar models d'avaluació sistemàtica i rigorosa dels CNO que tinguin en compte tres elements cabdals: el temps, els processos i l'acció multinivell.

5. Els agrupaments escolars: impactes sobre les oportunitats educatives dels i les joves

Laia Narciso. Professora al Departament d'Antropologia Social i Cultural de la UAB.

laia.narciso@uab.cat

La creixent complexitat sociocultural existent a Europa i la ràpida transformació de la composició escolar per origen de l'alumnat han introduït canvis en el sistema educatiu i en l'organització escolar interna dels centres que han conduït a implementar noves **estratègies, mesures i pràctiques de suport educatiu que responen a diversos models**, més selectius o inclusius.

A Catalunya, treballs previs assenyalen que sota un model normatiu inclusiu trobem pràctiques d'agrupament de l'alumnat diverses, i sovint allunyades de les recomanacions que apunten **evitar les formes d'agrupament homogeni per capacitat, com estratègia poc eficaç per a la millora global del rendiment i especialment perjudicial** per al benestar i la vinculació escolar de l'alumnat en situació de major risc o vulnerabilitat educativa.

Tant la complexitat de la qüestió, que es vincula directament al **repte de l'eficàcia i l'equitat educativa**, com la **varietat de situacions en el context català** fan que sigui pertinent esclarir les tipologies, l'abast i l'impacte de les formes de distribució de l'alumnat.

Mesures:

1. A nivell de sistema i de política educativa:

Preservar i promoure un model educatiu comprensiu i democràtic que garanteixi una experiència escolar en condicions d'equitat.

- a) Mantenir models normatius que donin prioritat a formes d'agrupament heterogeni i a les mesures universals.

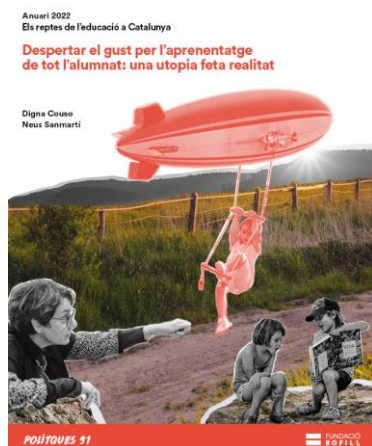
- b) Evitar itineraris rígids de forma primerenca.
- c) Fomentar vies de continuïtat educativa, sense barreres entre itineraris.
- d) Evitar l'ambigüitat normativa i blindar la possibilitat d'establir grups de nivell homogeni rígids entre grups-classe.
- e) Revisar el currículum per superar una perspectiva etnocèntrica, androcèntrica i classista, per a un aprenentatge accessible per a tot l'alumnat.
- f) Recopilar i publicar dades oficials sobre els tipus d'agrupaments.
- g) Dotar l'educació pública dels recursos necessaris per evitar lògiques selectives.
- h) Impulsar la recerca per disposar de dades més precises dels models i dels tipus d'organització escolar, així com dels seus impactes, i incentivar-ne la difusió.
- i) Incentivar la producció i el reconeixement dels equips docents que impulsen projectes basats en el principi de comprensivitat.

2. A nivell de centre:

Consolidar la idea que tot l'alumnat té potencial per a un aprofitament màxim del procés d'ensenyament-aprenentatge.

- a) Oferir formació continuada del professorat.
- b) Promoure espais de reflexivitat entre el claustre, de revisió de la cultura escolar, desmantellant la perspectiva del dèficit sobre determinat alumnat.
- c) Promoció d'un bon clima escolar, que reconegui, de forma real i simbòlica, del valor de la diversitat sociocultural.
- d) Difondre i implementar metodologies cooperatives a l'aula i altres formes d'agrupaments heterogenis.
- e) Prioritzar la implementació de mesures de suport universal i preventives per sobre de les addicionals compensatòries.
- f) Garantir estàndards curriculars elevats per a tot l'alumnat.
- g) Implementar de forma flexible i temporal les mesures de suport addicional amb agrupaments homogenis, incloses a la normativa.
- h) Desplegar les mesures i suports de reforç educatiu de manera no segregada.
- i) Garantir un suport lingüístic continuat i coherent amb el model inclusiu per a l'alumnat d'origen estranger.
- j) Incorporar processos d'assessorament i acompanyament externs davant possibles resistències al canvi per part de la comunitat educativa.

6. Despertar el gust per l'aprenentatge de tot l'alumnat: una utopia feta realitat

Digna Couso, Professora del Departament de Didàctica de la Matemàtica i les Ciències Experimentals de la UAB.
digna.couso@uab.cat

Neus Sanmartí, Professora emèrita del Departament de Didàctica de la Matemàtica i les Ciències Experimentals de la UAB.
neus.sanmarti@uab.cat

Despertar el gust per aprendre de tot l'alumnat pot semblar una utopia. Hi ha, però, abundant coneixement teòric i pràctic que ens pot ajudar a donar resposta a aquest repte. El nostre punt de partida, però, no és cultivar el gust per aprendre com a contraposició a la cultura de l'esforç, sinó des de la perspectiva de cultivar el gust per esforçar-se de manera raonable i viure l'adquisició de coneixement i de competència com una recompensa prou vàlida

Així, davant del repte de despertar el gust per aprendre de tot l'alumnat, proposem reflexions i actuacions entorn de 4 idees força. La primera, que motivar per aprendre va més enllà d'alimentar la curiositat temporal o fomentar l'interès mediatitzat de l'alumnat, ja que existeix un continu entre motivacions intrínseques i extrínseques que ens convé conèixer i explorar. La segona, que el que veritablement motiva a aprendre als nostres alumnes és creure que elles i ells, siguin qui siguin, poden tenir èxit aprenent. Això implica reconèixer el paper que tenen variables afectives com la identitat, els interessos, percepció d'autoeficàcia i les aspiracions de l'alumnat en el seu aprenentatge. La tercera idea força ens diu que les característiques que fan que una proposta educativa fomenti l'aprenentatge són alhora aquelles que aconseguen un involucrament actiu i una participació genuïna de l'alumnat, el que ens porta a prioritzar la contextualització, el diàleg i la metacognició. I la quarta, que el gust per aprendre a l'escola es genera en gran manera pel fet de formar part d'una comunitat que comparteix objectius i valora l'aprenentatge, amb lideratges positius orientats a trobar solucions als obstacles que van sorgint contínuament.

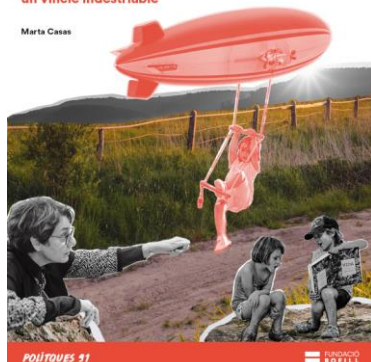
Mesures:

- j) Motivar implica donar bons motius, compartint el sentit d'allò que fem a l'aula i fent l'alumnat partícip d'accions que tinguin sentit real per a ells i elles.
- k) Convé fomentar, a l'aula i a l'escola, una cultura de la inclusió orientada a la participació de totes les identitats, en lloc d'una cultura de l'exclusió justificada en nom de l'excel·lència i les identitats estereotip.
- l) L'aprenentatge requereix qualitat didàctica en l'ensenyament. Cal contextualització i diàleg a l'aula, així com una nova cultura de l'avaluació centrada en l'autoregulació.
- m) La modelització que fem els i les docents és clau, tant a nivell d'aula com de centre. No podem demanar motivació a l'aprenentatge i la millora si com a professionals e institucions no afrontem la nostra tasca diària des d'aquesta perspectiva.

7. Gestió inclusiva de la diversitat i capacitació professional: un vincle indestruïble

Anuari 2022
Els reptes de l'educació a Catalunya
Gestió inclusiva de la diversitat
i capacitació professional:
un vincle indestruïble

Marta Casas

Marta Casas. Antropòloga i professora a l'Institut Antoni Pous i Argila de Manlleu. mcasa26@xtec.cat

Per una gestió inclusiva de la diversitat en l'àmbit educatiu cal establir, en primer lloc, un **marc comú d'acció** que garanteixi la corresponsabilitat en la construcció d'una societat més justa i equitativa i d'una escola capaç de reduir les desigualtats. Per tant, cal una **revisió dels conceptes de diversitat i d'inclusió**, però també una reflexió sobre **què és allò que ens capacita** (i que va molt més enllà de la formació o de la transmissió de determinats coneixements) i sobre **qui som els professionals de l'educació que ens hem de capacitar** (que també depassen l'àmbit escolar).

A partir d'aquí, s'estableixen **tres principis orientadors** de les propostes:

1. El paper dels **professionals de l'educació com a agents de canvi social**, en la mesura que som capaços de transformar les condicions i les oportunitats.
2. La identificació de **barreres per a la inclusió** que cal reduir o eliminar, en aplicació de la perspectiva inclusiva, com a canvi fonamental en la mirada sobre la igualtat d'oportunitats i l'equitat.
3. La **responsabilitat col·lectiva** en la construcció de contextos inclusius, més enllà de les aules i l'escola.

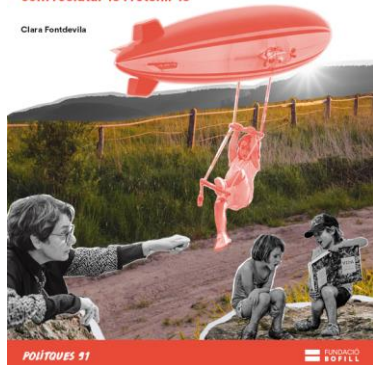
Mesures:

1. En l'àmbit del **desenvolupament professional**, una **estratègia de professionalització de l'ofici d'educar** que incorpori en formació inicial i contínua però també processos de creixement professional i personal, amb l'aplicació de perspectives de comprensió més crítica de la nostra societat com la pràctica reflexiva, l'educació intercultural, el Culturally Responsive Teaching o l'aprenentatge de base comunitària. A través de propostes d'aprenentatge entre iguals i col·laboració docent, experiències immersives, espais de creixement professional i reflexió compartida, treball sobre expectatives i creences, i l'empoderament dels diversos actors.
2. En l'àmbit de **l'abordatge de les barreres per a la inclusió**, un **ventall d'itineraris formatius específics** basats en la planificació dels aprenentatges, la llengua i la comunicació, la continuïtat centre-entorn, les estratègies i metodologies didàctiques i els entorns educatius inclusius.
3. En l'àmbit de la **corresponsabilitat social**, **processos de capacitació adreçats a tots els agents** amb responsabilitat en la planificació i gestió educativa (d'àmbit local o de l'administració educativa) i al conjunt de la comunitat educativa, sobre inclusió, equitat i igualtat d'oportunitats, segregació, perspectiva intercultural, etc.

8. El professorat als centres de màxima complexitat: com reclutar-lo i retenir-lo.

Anuari 2022
Els reptes de l'educació a Catalunya
El professorat als centres
de màxima complexitat:
com reclutar-lo i retenir-lo

Clara Fontdevila

Clara Fontdevila. Investigadora en política educativa de la Universitat Autònoma de Barcelona i la University of Glasgow.
clara.fontdevila@uab.cat

L'estratificació docent és un fenomen ben documentat. Hi ha evidència creixent que l'alumnat de menor estatus socioeconòmic té major probabilitat d'escolaritzar-se en centres amb professorat menys qualificat o experimentat, amb plantilles menys estables, o infra-dotats en termes de recursos docents. **Es tracta de tendències que inevitablement exacerben les desigualtats educatives i socials.**

A Catalunya, **la distribució del professorat dins el sistema educatiu rarament ha estat objecte del debat públic o d'una acció política sostinguda.** Tanmateix, una agenda d'equitat passa necessàriament per abordar aquesta qüestió, corregint possibles desequilibris vinculats al perfil social i educatiu de l'alumnat, **assegurant que els centres amb major vulnerabilitat social puguin atreure i retenir aquells docents amb un perfil més adequat**, i garantint que el professorat treballa en les condicions que els permeten desplegar-se plenament com a professionals.

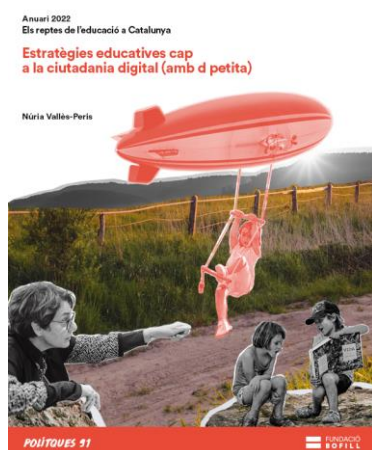
Aquest capítol pretén articular un debat sobre aquestes qüestions, identificant els principals reptes els sistema educatiu català en matèria d'assignació docent a centres d'alta complexitat, així com les principals opcions polítiques que haurien de permetre abordar aquests reptes.

Mesures:

1. Desenvolupament d'un **sistema robust de recollida de dades i monitoratge de la professió docent** a Catalunya. Es planteja avançar cap a l'articulació d'un sistema d'indicadors i mecanismes de monitoratge que permeti elaborar un diagnòstic acurat sobre la distribució de la població docent i la capacitat d'atracció i retenció professorat per part dels centres educatius, entès com a pas bàsic per dissenyar polítiques de professorat sensibles a una agenda d'equitat.
2. **Reforçar i ajustar les mesures de suport a l'estabilització de plantilles.** Els elevats nivells de rotació és un fenomen transversal que tanmateix resulta especialment problemàtica en contextos socialment desavantatjats. La represa de concursos d'oposició hauria de permetre mitigar aquestes dinàmiques, però cal prendre mesures addicionals per evitar que els centres d'alta complexitat no es queden enrere, per exemple mitjançant sistemes d'incentius relatius a les oportunitats de formació o promoció professional.

3. Dissenyar **processos d'acollida, acompanyament i inducció del professorat novell en centres d'alta complexitat**. El professorat novell sol experimentar de manera més acusada els reptes derivats del treball en entorns desafavorits. Per tal d'afavorir trajectòries de continuïtat, cal impulsar mecanismes de suport que evitin el desgast i permetin el desenvolupament professional. Aquests es poden liderar des dels mateixos centres (p. ex. programes de co-docència) però també requereixen de mesures estructurals liderades per l'administració educativa (p. ex. creació de perfils o itineraris professionals sensibles a aquestes qüestions).
4. **Reforç de les polítiques de discriminació positiva** en l'assignació de recursos als centres d'alta complexitat. Una política enfocada a l'atracció i retenció del professorat als centres socialment desafavorits passa necessàriament per una millora de la dotació de recursos econòmics i humans d'aquests centres, ajustats a projectes educatius que permetin maximitzar les oportunitats educatives del seu alumnat i crear un clima escolar i professional atractiu. Sobre aquesta qüestió, es planteja també posar en valor el potencial de les zones educatives en matèria de programació de recursos, entenent que han de permetre una distribució més sensible a la realitat local.

9. Estratègies educatives cap a la ciutadania digital (amb d petita)

Núria Vallès-Peris. Investigadora a l'Intelligent Data Science and Artificial Research Center de la UPC i al Barcelona Science and Technology Studies Group de la UAB. nuria.valles@uab.cat

En educació, com en altres sectors, les tecnologies digitals s'han presentat com la solució a complexos problemes socials, la punta de llança de la innovació i l'element imprescindible per garantir la ciutadania en l'era digital.

Però no n'hi ha prou amb disposar d'ordinadors i connectivitat per garantir que infants i joves adquireixin els coneixements necessaris per estudiar, treballar i viure en un món digital, ni tampoc perquè desenvolupin la capacitat crítica sobre les tecnologies i el seu rol en la societat. Alhora, **les evidències ens mostren que el nivell socioeconòmic de l'alumnat condiciona les seves habilitats digitals i els processos de digitalització sovint van acompanyats de la polarització i intensificació de les desigualtats**.

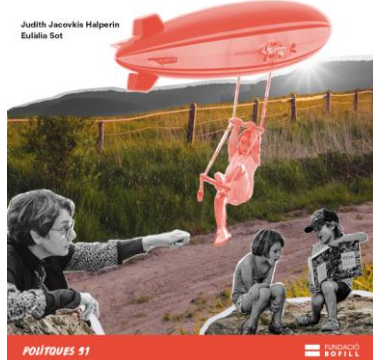
Front aquest context, en aquest capítol s'aborda el repte de la digitalització a l'àmbit educatiu des de la noció de ciutadania digital. Es despleguen una sèrie de propostes per donar resposta a aquest repte a partir del vincle de continuïtat entre **escola, tecnologia i democràcia**: l'educació en les societats digitals és actualment impensable sense tecnologies, de la mateixa manera, no podem parlar de democràcia en les societats contemporànies sense una educació que persegueixi criteris de justícia i equitat en tots els processos de digitalització i desenvolupament tecnològic.

Mesures:

1. Crear sistemes locals per supervisar el disseny i la introducció de tecnologies digitals a les escoles, que assegurin que la implantació d'entorns digitals d'aprenentatge i aplicacions diverses, responen a criteris pedagògics i no, per exemple, a interessos comercials o estratègies de prestigi entre centres.
2. Afavorir experiències escolars de creació i fabricació de i amb tecnologies, realitzant activitats per conèixer allò digital en la seva materialitat, des del treball manual de construcció i disseny.
3. Garantir la formació i el temps del professorat per tal de poder dur a terme activitats de fabricació i experimentació digital integrades al currículum, assumint que una estratègia cap a l'educació digital responsable i pel bé comú és una estratègia lenta.
4. Limitar les activitats educatives amb tecnologies digitals a aquelles que es fan dins del centre escolar, ja que la principal escletxa digital no es produeix per l'accés a les tecnologies, sinó per les seves formes d'ús i, per tant, tots aquells usos que es deleguin a l'àmbit familiar tendiran a reproduir les desigualtats.

10. El rol de l'educació en la promoció de la salut: una mirada des de l'equitat i el benestar

Anuari 2022
Els reptes de l'educació a Catalunya
El rol de l'educació en la promoció
de la salut: una mirada des de l'equitat i el benestar

Judith Jacovkis Halperin. Professora del Departament de Didàctica i Organització Educativa de la UB. judith.jacovkis@ub.edu

Eulàlia Sot. Psicòloga a la Subdirecció General d'Addiccions de l'Agència de Salut Pública de Catalunya. eulalia.sot@gencat.cat

Els determinants socials de la salut són “les circumstàncies en que les persones neixen, creixen, viuen, treballen i envelleixen” (CDSS-OMS, 2008). Pel seu impacte en la trajectòria vital de les persones, l'educació és un determinant social clau de la salut (M. A. De La Guardia Gutiérrez y J. C. Ruvalcaba Ledezma, 2020), i els centres educatius, fonamentals a l'hora de millorar l'adquisició i consolidació d'hàbits i estils de vida saludable i de detectar i contribuir en la prevenció de conductes de risc entre infants i joves (N. Shackleton et al., 2016). Especialment en les etapes d'escolarització obligatòria (6-16), els centres educatius asseguren l'accés als col·lectius d'infants i adolescents, el que pot garantir una universalització en l'accés a competències i continguts relacionats amb la salut i la seva promoció, i facilitar, a més, la seva transmissió a l'àmbit familiar.

Aquest capítol revisa la relació entre els àmbits de salut i educació a Catalunya a través dels principals indicadors de salut jove, dels marcs normatius, i de l'anàlisi d'algunes experiències i entrevistes a professionals vinculats a aquests dos àmbits.

Propostes i recomanacions:**1. Des de l'àmbit de la comunitat:**

- a) Activar el potencial dels diferents agents de la Comunitat Educativa.
- b) Enfortir els equips i circuits dins l'escola
- c) Reconèixer el centre educatiu com un agent essencial de la Xarxa de salut comunitària.

2. Des de l'àmbit de l'equitat:

- a) Garantir el desenvolupament d'un currículum comú en l'àmbit de la promoció de la salut i la prevenció de conductes de risc.
- b) Vetllar perquè l'autonomia de centre no amenaci l'equitat del sistema educatiu.
- c) Adaptar el disseny i la implementació de les actuacions en matèria de promoció de la salut a les característiques dels diferents contextos educatius.

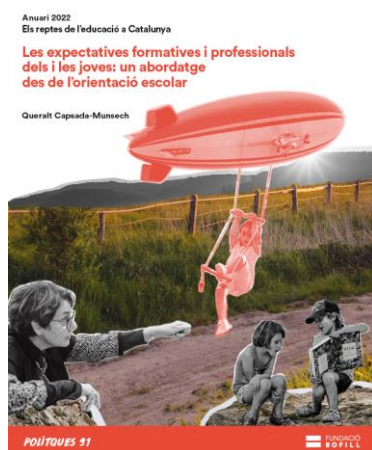
3. Des de l'àmbit de la intersectorialitat:

- a) Dotar d'estabilitat o coherència els acords i mesures en matèria de promoció de la salut i prevenció de conductes de risc en l'àmbit educatiu
- b) Garantir espais de coordinació entre àmbits i els nivells d'intervenció implicats.
- c) Millorar els processos de transferència de coneixement entre el món de la recerca i el de la intervenció.

4. Des de l'àmbit de la continuïtat:

- a) Planificar a mig i a llarg termini, amb continuïtat.
- b) Formar i acompanyar el professorat.
- c) Garantir el traspàs de coneixement i pràctiques dins de cada centre.

11. Les expectatives formatives i professionals dels i les joves: un abordatge des de l'orientació escolar

Queralt Capsada-Munsech, Professora Lectora en Sociologia de l'Educació, University of Glasgow.

Queralt.capsada-munsech@glasgow.ac.uk

La darrera etapa de l'ESO és un punt de transició clau pels i les joves, ja que han de **prendre decisions que indubtablement influenciaran les seves vides, tant a nivell formatiu i professional, però també personal i familiar**. Bona part d'aquestes decisions estan condicionades per les expectatives i aspiracions educatives de cada persona. Un **primer repte** amb el que ens trobem és que la informació i eines per treballar les expectatives dels i les joves solen estar compartimentades per temàtiques, dificultant l'elaboració d'un diagnòstic individual que permeti donar el millor suport en matèria d'orientació i adaptar les seves expectatives formatives i professionals a la realitat. Alhora, un **segon repte** és que el sistema d'orientació tendeix a proporcionar una visió focalitzada en les esferes formatives i/o professionals, sovint ignorant la resta de dimensions vitals (p.ex. la salut, el temps d'oci, lloc de residència). És important tenir en compte altres situacions i preferències personals a l'hora d'orientar els i les joves, tant a l'hora de treballar les expectatives com en l'elecció de trajectòries formatives i professionals.

Per tal de fer front a aquests dos reptes, les preguntes clau que aquest capítol afronta són: *Com podem treballar les expectatives dels i les joves de forma global? Quins principis orientadors es podrien posar en pràctica a Catalunya per tal de desplegar aquest objectiu?*

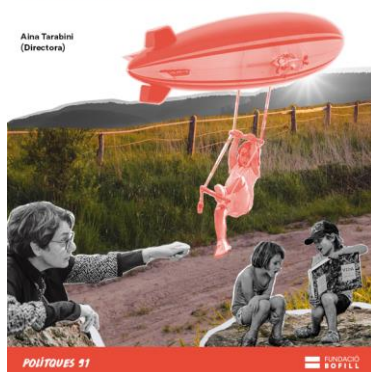
Mesures per promoure un model d'orientació global:

1. **Un model global d'orientació veuria els i les joves com a persones i no solament com a estudiants**, tenint en compte que els seus plans de vida van més enllà dels purament formatius i/o professionals. Hi ha altres factors com ara la preferència per un lloc de residència i/o preferències del temps de lleure que també s'han de tenir en compte a l'hora de prendre les decisions formatives i professionals.
2. **L'elaboració d'un pla estratègic de centre que treballi la infusió curricular** permetria adaptar l'activitat orientadora a les característiques dels i les joves i el seu entorn. Un model global d'orientació incorporaria activitats d'orientació durant les hores lectives de cada assignatura all llarg dels diferents cursos d'ESO, promouria la connexió amb l'entorn i antics alumnes, presentant un ventall de realitats sobre diferents trajectòries formatives i professionals d'èxit que cobreixin les diferents opcions que tenen al seu abast.
3. **Promoure i finançar la recerca, monitoratge i avaluació de la pràctica orientadora a Catalunya**, per tal de millorar l'efectivitat dels programes d'orientació. És essencial promoure la recerca de les expectatives educatives i professionals d'aquelles persones que no volen anar a la universitat, ja que tenim poca evidència sobre els tipus de programes d'orientació que funcionen, per a qui i sota quines circumstàncies.
4. **Promoure el model global d'orientació més enllà de la secundària obligatòria**. Flexibilitzar les opcions de les diferents trajectòries post-obligatòries i assegurar la possibilitat d'adaptació i canvi pot ajudar a promoure trajectòries no-lineals i menys normatives que s'adaptin millor a les necessitats de les persones i el seu context de vida.

12. Conclusions: per una política educativa que posi el benestar al centre

Anuari 2022
Els reptes de l'educació a Catalunya
Conclusions: per una política educativa
que posi el benestar al centre

Aina Tarabini
(Directora)

Aina Tarabini, Professora i Investigadora de Sociologia de l'Educació GEPS- UAB. Aina.tarabini@uab.cat

Per tal de garantir un sistema educatiu just orientat al propòsit de l'èxit educatiu per tothom és fonamental **desplegar una política i una pràctica educativa que posi el benestar de professorat i alumnat al centre d'acció**. Per ensenyar i per aprendre cal *estar bé* i *sentir-se bé* i per això calen unes condicions materials, institucionals, relacionals i cognitives que facin possible articular sentit, pertinença i agència (condicions subjectives). La recerca ha demostrat que aquells estudiants que estan millor a l'escola i que se senten millor aprenent són els que tenen millors resultats; així mateix, el benestar dels i les docents és cabdal per incrementar la seva eficàcia que, alhora, repercuteix en la millora del conjunt del sistema. No obstant això, **és encara escàs el debat públic sobre el benestar com element cabdal de la política educativa i menys encara el reconeixement de les seves implicacions per al nexa entre ensenyament- aprenentatge**.

Davant aquest repte, aquest capítol proposa articular una concepció holística i integrada de justícia en educació que inclogui elements materials, culturals, polítics i relacionals i que, en particular, posi les qüestions afectives i de cura al centre. Perquè sense cura no hi ha benestar ni justícia possible. **Una política educativa compromesa amb el combat de les desigualtats i amb el benestar dels seus agents ha de posar la cura al centre d'acció** i això implica donar sentit i valor a les subjectivitats dels actors educatius. Aquesta política, a més, s'ha d'articular en base a tres elements centrals: el propòsit, el suport i la confiança. El propòsit, en tant que sentit i horitzó de l'acció és, un element fonamental per a garantir el benestar educatiu i, per al cas del professorat, implica **un compromís ferm en vers l'èxit educatiu per tothom; una creença profunda en vers la idea que tothom pot aprendre**. Aquest compromís alhora requereix d'unes condicions mínimes per a l'exercici de la professió docent que l'habilitin per al desplegament de la seva agència, en tant que capacitat d'acció i decisió.

Tal i com es desenvolupa en aquest capítol, aquestes condicions impliquen: 1) suport, en forma de recursos (econòmics, humans, temporals), formació (inicial i permanent) i acompanyament als centres educatius i als seus equips; i 2) confiança, desplegant un model de governança escolar que faci de la col·laboració docent un element inherent a la seva pràctica i la seva identitat professional.

Les línies d'intervenció que proposen per a materialitzar una política educativa que posi el benestar al centre són les següents:

- **Benestar material:** Incrementar la despesa pública en educació; reforçar les polítiques de discriminació positiva i de finançament per fórmula als centres de més complexitat social; avançar en les polítiques de lluita contra la segregació escolar; reforçar les polítiques de planificació de l'oferta en clau d'equitat.
- **Benestar institucional-organitzatiu:** desplegar models curriculars, pedagògics i d'avaluació orientats a l'aprenentatge amb sentit per a tot l'alumnat; garantir que l'autonomia escolar s'aplica amb criteris d'equitat; revisar i ampliar els temps escolars per tal que els i les docents tinguin temps de qualitat per a la reflexió, l'avaluació i la coordinació; revisar la càrrega curricular de les diferents etapes educatives avançant en la idea de menys continguts amb més profunditat.
- **Benestar relacional:** desenvolupar polítiques de configuració i estabilitat de les plantilles que permetin crear i consolidar equips a l'interior dels centres educatius; ampliar i diversificar el perfil de professionals que treballen als centres educatius; reforçar les polítiques d'acompanyament extern al centres educatius; reforçar el desplegament de xarxes de cooperació entre centres educatius i amb agents socioeducatius del territori; desplegar espais i pràctiques de cooperació entre centres educatius, centres de recerca i administració educativa; garantir el desplegament de pràctiques democràtiques i cultures col·laboratives a l'interior dels centres educatius.
- **Benestar cognitiu:** repensar els models de formació inicial i permanents del professorat; reforçar els processos d'acollida, acompanyament i inducció del professorat novell; generar espais d'aprenentatge entre iguals dins i entre centres educatius: crear cultures escolars i d'aula que contribueixin a l'aprenentatge de l'alumnat entre iguals; promoure i finançar la recerca, monitoratge i avaluació dels i amb els centres educatius.
- **Benestar subjectiu:** treballar en les expectatives del professorat i l'alumnat en base al propòsit de l'èxit educatiu per tothom; partir de les identitats personals i socials de professorat i alumnat per a desenvolupar identitats positives d'ensenyants i d'aprenents; fer-se càrrec de les emocions de professorat i alumnat en els processos d'ensenyament i aprenentatge i crear entorns educatius amables, basats en el respecte mutu i la solidaritat.

FUNDACIÓ
BOFILL

Educació per canviar-ho tot